Концептуальні засади конструювання сучасних навчальних посібників з іноземної мови

Сторонська Оксана Степанівна[1], Хлян Олена Романівна[2]

Опубліковано	Секція	УДК
05.12.2023	Освіта/Педагогіка	37.026

DOI: http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10258972

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Статтю присвячено розгляду актуальної методологічної бази розробки навчальної літератури з іноземних мов. Зокрема її метою є аналіз концептуальних підходів до конструювання навчального посібника з іноземної мови. У результаті дослідження розглянуто основні пріоритети та орієнтири в процесі розробки дидактичних засобів з іноземних мов, зокрема навчальних посібників як допоміжних інструментів їх вивчення. На цій основі виявлено й обґрунтовано суть актуальних підходів у викладанні іноземних мов, а саме компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, культурологічного, інтегративного, інформаційно-технологічного, що сукупно складають сучасну концептуально-методологічну базу розробки відповідної навчальної літератури загалом та посібників зокрема. У підсумку відзначено шляхи й способи реалізації цих підходів у процесі розробки сучасного навчального посібника з іноземної мови.

Ключові слова: іноземна мова, дидактичний засіб, навчальний посібник, концептуальна основа, методологія проектування.

Conceptual principles of the construction of modern manuals for foreign language leaning

Annotation. The article is devoted to the consideration of current methodological base for the development of educational literature for foreign languages learning and teaching. In particular, its purpose is the analysis of conceptual approaches to the construction of a manual for foreign language learning. In order to achieve this objective such theoretical methods as analysis, interpretation, systematization, generalization of scientific and didactic sources on the research problem have been used. As a result of the study, the main priorities and orientations in the process of developing didactic tools for foreign languages learning and teaching were considered. It was found that the construction of manuals for foreign language learning in modern conditions is based on current methodological approaches to their teaching, in particular: 1) competence-oriented, which requires the selection and structuring of manual's

[1] кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2348-0265
[2] магістрантка кафедри педагогіки та інноваційної освіти Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», ORCID: https://orcid.org/0009-0005-8252-9999

material, taking into account the need for the formation of foreign language communicative competence as the main goal of teaching a foreign language; 2) communicative, which involves directing the materials of the manual to the active use of a foreign language as a means of communication in all its types and forms in specially simulated and real situations; 3) cultural, which requires the integration of information about the realities of life and culture of native speakers of the studied foreign language; 4) integrative, which leads to the presentation of the material in the manual taking into account the interrelationships and interdependencies of all its parts and elements; 5) informational and technological, which focuses on the creation of modern electronic multimedia manuals for learning foreign languages with the help of the latest computer technologies. The mentioned approaches collectively make up the current conceptual and methodological basis for the development of modern educational literature in foreign languages, including manuals. As a result, the ways of implementing these approaches in developing modern manuals for foreign language learning have been noted.

Keyword: foreign language, didactic tool, learning manual, conceptual basis, design methodology.

Вступ

Сучасні реалії життя українського суспільства, зокрема інтенсивні євроінтеграційні процеси в усіх сферах його життєдіяльності актуалізують необхідність модернізації традиційної практики навчання іноземних мов з метою формування іншомовних комунікативних компетентностей учнів як однієї з ключових передумов їх подальшої особистісної і професійної самореалізації в умовах сучасного інтегрованого світу. Відтак сьогодні спостерігаємо активне переосмислення та оновлення цілей і завдань навчання іноземних мов у межах шкільної освіти, упровадження нових методичних підходів та організаційних форм їх викладання.

Осучаснення системи викладання іноземних мов відповідно до новітніх лінгводидактичних і технологічних новацій неодмінно передбачає розробку та широке практичне використання нових засобів їх навчання, зокрема підручників, посібників і т. д. Це наголошено в працях багатьох дослідників проблем удосконалення процесу викладання іноземних мов (О. Бігич [1], Г. Палиця [2], В. Редько [4], Дж. Річардс [5], В. Ріверс [6] та ін.). Результати їхніх наукових пошуків репрезентують аналіз і характеристику різних засобів навчання іноземних мов, обґрунтування ключових вимог до відповідної навчальної літератури, дані щодо експериментальної апробації різних дидактичних інструментів у практиці викладання іноземних мов тощо.

Зважаючи на наявні досягнення в дослідженні різноманітних питань удосконалення навчально-методичного забезпечення процесу навчання іноземних мов варто все ж наголосити, що розробка та впровадження у практику нових засобів освоєння іноземних мов є перманентною проблемою, оскільки її успішне розв'язання можливе лише шляхом неперервного оновлення й адаптації розмаїття відповідних навчальних матеріалів до нових здобутків лінгводидактики, стрімкого розвитку технологій, динамічних змін в іншомовній освіті й т. д. Відтак метою нашої статті є аналіз актуальних концептуальних підходів до конструювання навчального посібника з іноземної мови.

Результати

Неперервна модернізація системи викладання іноземних мов в Україні, зокрема постійний перегляд її нормативної бази, регулярне переосмислення цілей і завдань, систематичне оновлення змісту відповідно до сучасних реалій, цілком закономірно вимагають удосконалення і системи засобів її викладання [3]. Відповідно розробка навчально-методичного забезпечення навчання іноземної мови у теперішніх умовах

спрямована передовсім на застосування актуальних методологічних підходів, які дають змогу створювати навчальну літературу відповідно до сучасних пріоритетів та орієнтирів у викладанні іноземних мов загалом та сучасного стану розвитку освіти й технологій. Відтак пріоритетне місце серед них займають компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, культурологічний, інтегративний, інформаційно-технологічний підходи, що сукупно слугують сучасною методологією конструювання навчальної літератури з іноземних мов, в тому числі й посібників, що є важливими додатковими джерелами відповідної навчальної інформації та інструментами формування іншомовних знань, умінь і навичок.

Компетентнісний підхід до укладання навчального посібника з іноземної мови передбачає добір навчально-тренувального матеріалу з огляду на необхідність формування іншомовної комунікативної компетентності як комплексного, структурно неоднорідного явища. Відповідно до цього підходу подана в ньому навчальна інформація має бути підпорядкована розвитку здатності до повноцінного спілкування іноземною мовою, що відображає сукупність взаємопов'язаних компонентів, як-от: лінгвістичні знання і вміння, зокрема фонетичні, орфографічні, лексичні, граматичні тощо, навички монологічного і діалогічного мовлення, аудіювання, читання, письма, перекладу, соціокультурну обізнаність та ін. [7]. Компетентнісна модель навчального посібника з іноземної мови передбачає зміщення акцентів у процесі її викладання, а саме із накопичення широкого обсягу теоретичних знань про неї на формування готовності до практичного користування нею як засобом комунікації. Побудований на компетентнісному підході навчальний посібник таким чином дає змогу спрямувати навчальний процес з іноземної мови на набуття здатності до успішної іншомовної комунікації як інтегральної особистісної якості, що виявляється не стільки через суму засвоєної інформації, скільки через уміння взаємодіяти за допомогою іноземної мови в різних ситуаціях спілкування.

Тісно пов'язаний із компетентнісним комунікативно-діяльнісний підхід при укладанні навчальних посібників з іноземних мов передбачає спрямованість їх матеріалу передовсім на активізацію мовленнєвої діяльності учасників навчального процесу, переорієнтацію їх змісту із характеристики системи мови на засоби засвоєння різних видів мовленнєвої діяльності. Інформаційне наповнення посібника відповідно до комунікативно-діяльнісного підходу розкриває іноземну мову насамперед як засіб формування і вираження думки, без якого неможлива комунікативна діяльність. Реалізація цього підходу в ході створення навчального посібника з іноземної мови вимагає фокусування його матеріалу на формуванні іншомовних комунікативних вмінь і навичок на основі активної іншомовної мовленнєвої діяльності, тобто оволодіння іншомовними засобами спілкування за допомогою відповідного посібника, наприклад лексичними чи граматичними, повинно вважатися не самоціллю, а передумовою набуття здатності до іншомовного спілкування [1]. Побудований на таких засадах посібник забезпечує освоєння умінь говоріння, аудіювання, читання, письма чи перекладу шляхом активного практикування в цих видах мовленнєвої діяльності в умовах, що моделюють різноманітні ситуації реальної іншомовної комунікації.

Опора на культурологічний підхід при укладанні навчальних посібників з іноземної мови дає змогу реалізувати тісну взаємодію мови і культури її носів у процесі її засвоєння як засобу іншомовного спілкування. Він передбачає інтеграцію мовного і культурного навчального матеріалу в межах навчальних видань в цілях формування системи знань про реалії життя країни і народу-носія іноземної мови, норми і звичаї його соціальної і мовленнєвої поведінки, національно-культурні особливості та умінь їх практичного застосування в процесі іншомовної міжкультурної взаємодії [2]. Застосування цього підходу в ході укладання посібника дає змогу представити

розмаїття автентичних мовних одиниць і мовленнєвих зразків, типових для спілкування у відповідному іншомовному середовищі, при чому різними шляхами, як від фактів мови до фактів культури, так і навпаки. Побудований на таких засадах навчальний посібник сприяє формуванню готовності до використання іноземної мови в умовах відповідного культурного контексту на основі діалогу чужої й рідної культур. Тож культурологічний підхід при розробці навчального посібника з іноземної мови орієнтує на ретельний добір і включення в його зміст різноманітного інформаційного, ілюстративного матеріалу, що має історичну, культурну, соціальну значущість для її носіїв та практичну цінність у процесі взаємодії з ними.

Інтегративний підхід до розробки навчальних видань з іноземної мови, зокрема посібників, спрямований на забезпечення їх цілісності та єдності усіх компонентів [5]. Він дає змогу встановити смислову відповідність між різними частинами матеріалу видання, як правило, за допомогою певної центральної ідеї, проблеми чи об'єкта розгляду і вивчення, що об'єднує весь комплекс тем чи розділів. Даний підхід передбачає різні рівні інтеграції складових частин навчального посібника з іноземної мови, наприклад довкола певних мовних явищ (фонетичних, лексичних, граматичних тощо), конкретної іншомовної комунікативної компетентності (граматичної, фонетичної, лексичної, аудитивної і т. д.), визначеної дидактичної мети (довідково-інформативної, навчально-тренувальної, контрольної та ін.). У результаті застосування цього підходу при конструюванні навчального посібника з іноземної мови усі його компоненти синтезуються у цілісну систему завдяки встановленню взаємозв'язків між ними та їх розташуванню в логічній послідовності. Таким чином інтегративний підхід вимагає насамперед розробки чіткого алгоритму побудови навчального посібника, який забезпечував би його цілісність шляхом поєднання елементів, дібраних з метою реалізації конкретного завдання навчання іноземної мови чи розв'язання конкретної проблеми у її викладанні.

Інформаційно-технологічний підхід до розробки навчальної літератури з іноземної мови орієнтований на створення якісно нових засобів її навчання, що відзначаються широкою доступністю, мультимедійністю, інтерактивністю тощо [3; 4]. Даний підхід дає змогу створити поліфункціональні електронні посібники з іноземних мов за допомогою новітніх комп'ютерних технологій, здатні забезпечити безперервність і повноту процесу її навчання, починаючи з подання теоретичної інформації в різних форматах (тексти, зображення, аудіофрагменти, відеоелементи і т. д.), продовжуючи тренувальною діяльністю й завершуючи автоматизованим контролем рівня її засвоєння. Відтак цей підхід відкриває широкі можливості для конструювання сучасних навчальних посібників у формі спеціальних програмних засобів, що можуть підпорядковуватися як вивченню окремих аспектів іноземної мови, наприклад граматики, та формуванню відповідних знань і вмінь, так і її комплексному оволодінню за всіма видами мовленнєвої діяльності на різних рівнях, як-от: А1, А2, В1 і т. д. Створені на основі інформаційно-технологічного підходу навчальні посібники з іноземної мови відзначаються багатством мультимедійних елементів, гіпертекстовою будовою, автоматизованою системою контролю навчальних результатів, можливістю оперативного внесення коректив і доповнень тощо.

Висновки

Тож конструювання навчальних посібників з іноземних мов у сучасних умовах передбачає опору на актуальні методологічні підходи до їх викладання, зокрема компетентнісний, що орієнтує на добір і структурування навчального матеріалу посібника з огляду на необхідність формування іншомовної комунікативної компетентності як основну мету викладання іноземної мови; комунікативно-

діяльнісний, що передбачає спрямування матеріалів посібника на активне застосування іноземної мови як засобу спілкування в усіх його видах і формах в спеціально змодельованих та реальних ситуаціях; культурологічний, що вимагає інтеграції інформації про реалії життя і культури країни виучуваної іноземної мови; інтегративний, що спрямовує на виклад матеріалу посібника на основі урахування взаємозв'язків і взаємозалежностей усіх його частин і елементів; інформаційно-технологічний, що орієнтує на створення сучасних електронних мультимедійних навчальних посібників із іноземних мов за допомогою новітніх комп'ютерних технологій. Названі підходи сукупно складають актуальну концептуально-методологічну базу розробки сучасної навчальної літератури з іноземних мов, в т. ч. і посібників. Перспективи подальших досліджень в цьому напрямі вбачаємо в аналізі критеріїв якості й ефективності цих засобів навчання іноземних мов у контексті розглянутих методологічних підходів до їх розробки.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич [та ін.]. Київ, Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія. Київ, Педагогічна думка, 2017. 628 с.
3. Сторонська О. С., Воробель М. М. Функційні особливості електронного посібника як засобу навчання іноземної мови. Академічні візії. 2023. №25. С. 1-5.
4. Палиця Г. С. Професійна підготовка майбутніх учителів німецької мови засобами сучасних інтернет-ресурсів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 79. С. 35-38.
5. Richards J. C. Key Issues in Language Teaching. Cambridge, Cambridge University Press, 2015. 826 p.
6. Rivers W. M. Teaching Foreign Language Skills. Chicago, Chicago Press, 2018. 562 p.
7. Storonska O., Palytsya H., Vorobel M., Horodetska N., Havryshkiv N., Havran M. The Deutsch.info Platform as a Means of Organizing German Language Students' Independent Study. International Journal of Emerging Technologies in Learning. 2023. Vol. 18. No. 10. P. 250-263.